

Bu Dünyadan Rıza Hoca Geçti

Mustafa Özşarı

*Âvâze-yi bu âleme Dâvud gibi sal
Bâki kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş*

Türkiye’de yeni Türk edebiyatı alanında tanınmış hocalardan olan Prof. Dr. Rıza Filizok, 23 Mart 2021 günü yakalandığı amansız hastalıktan kurtulmayarak rahmet-ı rahmana kavuştu. Doktora ve doçentlik süreçlerinde Ziya Gökalp ve Ali Canip üzerine çalışmalarıyla tanınan Filizok, daha sonraki dönemlerinde semantik, üslup bilimi, pragmatik, semiyotik, retorik ve belâgat gibi alanlarda önemli çalışmalar yapmış, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde çok sayıda öğrenci yetiştirmiş bir bilim adamımızdı. Gerek yayınları gerek yetiştirdiği öğrenciler gerekse çeşitli vesilelerle sohbetlerine katılanlara aktardığı ilginç ve güncel bilgilerle Rıza Hoca, sadece yeni Türk edebiyatı alanında değil, aynı zamanda genel Türk Dili ve Edebiyatı alanında da tanınan, adından söz edilen ve bu alanda iz bırakan isimlerden biriydi. O, bu âleme sesini Davut’un sesi gibi bıraktı.

Son derece mütevazı kişiliği ile tanınan Rıza Hoca, son 26 yıldır tanıdığım kadarıyla, rindane bir hayat yaşadı; dar-ı fenadan dar-ı bekaya rintçe ve sessizce irtihal eyledi. 23 Mart 2021 günü Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi’nde hayata veda eden Rıza Hoca, 24 Mart 2021 Perşembe günü saat 12’de Turgutlu Yeni Kabristanlığı’nda, serin servilerin altında ebedî istirahatgâhına defnedildi.

*Ölüm âsûde bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhûrdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar; her gece bir bülbül öter.*
(Yahya Kemal)

Turgutlu Kabristanı son derece sessizdi. Etrafta Rıza Hoca’nın üç beş akrabası dışında kimsecikler yoktu. Fakat bir ara Turgutlu Belediye Başkanı da, şehremini olduğu kasabanın yetiştirdiği bu değerli âlime son görev için mezarlığa teşrif etti. Zaten Kovid belası yüzünden insanlar sevdikleri ile son vedalaşmalarını bile yapamaz hâle gelmişti. Bu durum edebiyat camiasının sevilen isimlerinden Rıza Hoca için de geçerliydi. Fakat ben çeyrek asırdır ne zaman başım sıkışsa müracaat ettiğim, hiçbir zaman, ben dâhil yanına gelen kimseyi akademik anlamda eli boş göndermeyen, bir müşfik baba tavrıyla her zaman öğrencilerinin yanında olan bu değerli âlimi son yolculuğunda yalnız bırakamazdım. Nitekim Rıza Hoca’mı son defa görmek, ona son görevimi yapabilmek için Balıkesir’den Turgutlu yoluna revan oldum. Rıza Hoca İzmir’den ben de Balıkesir’den gelerek, sevgili hocamızla bu dünyada, son defa onun doğduğu kasabada buluştuk. Ardından Rıza Hoca’yı etraftaki üç beş kişinin “ölü bekletilmez” telaşıyla oracıkta toprağa verdik. Turgutlu Belediyesi ve Manisa Büyükşehir Belediyesi bir vefa örneği göstererek Rıza Hoca

Ege Yeni Edebiyat topluluğu

için kabristanının en mutena bir köşesinde minik bir yer ayırmışlardı. Bu dev adamı birkaç akrabası ve sevgili oğluyla beraber son defa omuzlarımıza alarak ebedî ikametgâhına uğurladık. Hava hüzünlüydü. Bu atmosfer, en etkili bir şekilde Büyük şairimiz Yahya Kemal Be-yatlı'nın yukarıya alınan bendi ile anlatılabilirdi. Sanki üstat bu şiiri herhâlde Rıza Hoca'nın son yolculuğunu ve kab-rini anlatmak için kaleme almıştı.

Rıza Hoca'nın bedeni belki bugün aramızdan ayrıldı. Fakat onun ruhu, Anadolu Türklüğünün ebedî vatani olan bu topraklarda, bu milletin bağrında, gönlünde, kültür arşivinde yaşamaya devam edecek. Çünkü Rıza Bey, gerek yetiştirdiği lisans ve lisansüstü öğrencileri gerekse bıraktığı sayısız eserlerle daima hatırlanacak.

Rıza Bey, hayatı boyunca hep ilim, irfan ve insan için mücadele etti. Kendi yaşadığı dönemde, *semiyotik* (onun ifadesiyle işaret bilimi; filologların ifadesiyle gösterge bilimi) alanında Türkiye'nin öncü âlimlerindendi. Hatta yaşadığı dönemde çağını en iyi yakalayan, çağının gelişmelerini yakından takip eden isimlerden biriydi. Onun kendi alanındaki çığır açıcı çalışmalarını Kanada'dan Prof. Dr. Louis Hébert, Fransa'dan Francoise Rastier gibi âlimlerin de kabul ettiğine bizzat tanık oldum.

Semiyotik, semantik, pragmatik, retorik, üslup bilimi (stilistik) gibi alanlardaki orijinal fikirleri, çözüm önerileri ve yaptığı çalışmalar fakir, yalnız ve güzel ülkemizin pek çok sorununa çözüm üretici nitelikteydi. Ne yazık ki Türkiye, Rıza Hoca'dan ve onun birikiminden yeterince istifade edemedi.

Ben semiyotiğe, dil bilime, semantiğe, pragmatığa, retorığa ve belagate dair ne biliyorsam, bu alanlarla ilgili ilk bilgilerimi Rıza Hoca'dan aldığım derslerden ve onun eserlerinden öğrendim. Onun sadece verdiği dersler değil, aynı zamanda sohbetleri de dinleyenler ve özellikle de benim için ayrı bir ilham kaynağıydı.

1996-2002 yılları arasında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin koridorlarında Rıza Bey'in tiz sesi bazen yükselerek, bazen alçalarak etrafa ışık saçıyordu. Rıza Hoca bu sohbetlerinde C. S. Peirce, C. Morin, L. Hjelemslev, Vladimir Propp, Algirdas Julien Greimas, Roland Barthes ve F. Saussure gibi Batılı çağdaş âlimlerin çalışmalarını özetliyor, bunların düşüncelerini Fara-bi, İbn-i Sina, Gelenbevi, Cevdet Paşa, M. Fuat Köprülü, Ziya Gökalp gibi Türk âlimlerinin görüşleriyle mukayese ediyor, orijinal sonuçlara ulaşıyordu. Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar Mehmet Kaplan zincirinin bir

halkası olan Rıza Filizok, aynı zamanda bu geleneğin önemli bir temsilcisi olarak, geçmişe dair birikimleri yeni nesillere aktarma konusunda sağlam bir köprü olma görevini yerine getiriyordu.

Rıza Hoca'nın insanlık yönü de çok kuvvetliydi. İçin insan sevgisiyle doluydu. Öğrencilerini çok sevdi. Altı yıllık oda arkadaşlığımız süresince (ki benim için bu en büyük şeref-ti), iki defa sinirlendiğine şahit oldum. İkisi de öğrencilerinin haklarının korunması içindi. Biz öğrencilerinin acemice çıkışlarını emer, bu acemiliklerimizden bizi alır, bilimin devasa ümrasına çeker, öğrencilerini hiç beklemedikleri dünyalara taşırdı. Öğrencileri için elinden geldiği ölçüde için güzel bir çalışma ortamı sağlardı. Aynı zamanda öğrencilerini kendi dostlarıyla da tanıştıtırır, onların bilgilerinden ve fikirlerinden yararlanmalarını sağlardı.

Rıza Hoca'nın dostlukları da mükemmeldi. Başta danışman Hocam Ömer Faruk Huyugüzel olmak üzere, Tunca Kortantamer (merhum) Yavuz Akpınar ve Şevket Toker ile nasıl saygı, sevgi ve içtenlikle muhabbet ettiklerine bizzat şahidim. Onların birbirleriyle dostlukları ve birbirlerine olan saygıları, hassasiyetleri öğrencileri için daima örnekti. Rıza Bey ve arkadaşlarının oluşturdukları çalışma ikliminde Fazıl Gökçek, Mustafa Özsarı, Sabahattin Çağın, Atabey Kılıç, Şerife Yalçinkaya, Mustafa Öner, Hatice Şirin, Şerife Çağın, Nazım Muradov, Bayrak Orak (merhum), Özlem Nemutlu, Reyhan Özsarı, Harika Nüfusçu Durgun, Ayvaz Morkoç, Yase-

**İnci Enginün'ün Ören (Burhaniye)'deki yazlık evi.
Fazıl Gökçek, Rıza Filizok, İnci Enginün, Şevket Toker,
Yavuz Akpınar, Mustafa Özsarı**

min Mumcu ve daha adlarını ilk bakışta sayamadığım çoğu profesör ve doçent düzeyinde değerli bilim adamları yetişti.

Akademik ortam kolay kurulmuyor. Etraflarında değil insan, canlı ot dahi yetişmesine müsaade etmeyen sözüm ona büyük unvanlı, çok önemli (!), büyük adlı bilim adamlarının yoğunlukta olduğu akademi dünyamızda, Rıza Hoca ve arkadaşları etraflarına saçıtlıkları daimî ışık sayesinde İzmir'de tam bir araştırma iklimi oluşmuştu. Nitekim onların gayretiyle, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, kısa sürede Türko-loji alanında ciddi yol aldı ve çok güzel bir akademik ortam sağlandı. Bu ortamda sadece Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında bir çırpıda aklıma gelen isimlerden bazılarını yukarıda saydım. Tabii bu isimlerin yetişmesinde başta Rıza Hoca'mız olmak üzere, Ömer Faruk Huyugüzel, Yavuz Akpınar ve Şevket Toker'in ciddi katkıları oldu. Bunlara ilave olarak İzmir'deki hocalarımız, İstanbul'dan ve Ankara'dan dostları olan İnci Enginün, Ömer Faruk Akün, Zeynep Kerman, Kâzım Yetiş, Birol Emil, M. Orhan Okay, Bilge Ercilasun, Nâzım Hikmet Polat, M. Fatih Andı gibi

değerli âlimlerimizle de öğrencilerini tanıştırıyor; seminerler, konferanslar ve sempozyumlar vesilesiyle karşılıklı seyahatlerle onların birikimlerinin İzmir'deki öğrencilerine aktarılması için zemin hazırlıyorlardı. Onların hoşgörüsü, engin bilgisi, deneyimi ve vukurları sayesinde Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, kısa sürede Türkiye genelinde

tebellür eden ayrı bir ekol, ayrı bir okul oldu.

Ben de eğitim hayatımın son evresinde böyle bir iklimin içine girdiğim için kendimi bahtiyar hissediyorum. Bu münasebetle Rıza Bey hocama yeniden Allah'tan rahmet, sevgili ailesine sabırlar, diğer hayatta olan hocalarımıza da huzurlu, uzun ve sağlıklı bir ömür diliyorum.

Kars'ın Yaşayan Hafızası Mürsel Köse Hayata Veda Etti

Şevket Kaan Gündoğdu

Kars Barosunun kurucu başkanı, tarih ve folklor araştırmacısı, TDK asli üyesi, Kars'ın yaşayan hafızası Avukat Mürsel Köse; 5 Nisan 2021 Pazartesi günü, Kafkas Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde hayata veda etti. Geçen yıl ocak ayında geçirdiği rahatsızlık sonrasında uzun zamandır tedavi görmekteydi. Cenazesi vefat ettiği gün, ikinci namazını müteakip Sukapı Mezarlığı'nda kılınan cenaze namazının ardından aynı mezarlıkta annesi Hünkâr Hanım ve babası İbrahim Bey'in ayak ucunda hazırlanan ebedî istirahatgâhına defnedildi.

Hem anne hem de baba tarafından Kars'ın en eski yerli ailelerine mensuptu. Entelektüel birikimiyle Karşı aydınlardan biriydi. Kars'ta dünyaya gelmiş, uzun yıllarını bu şehirde geçirmiş, avukatlık mesleğini burada yapmış ve neredeyse bu şehrin son yüz yılına tanıklık etmişti.

Mürsel Köse, 15 Mayıs 1928'de Kars'ın Sukapı Mahallesi'nde dünyaya geldi.

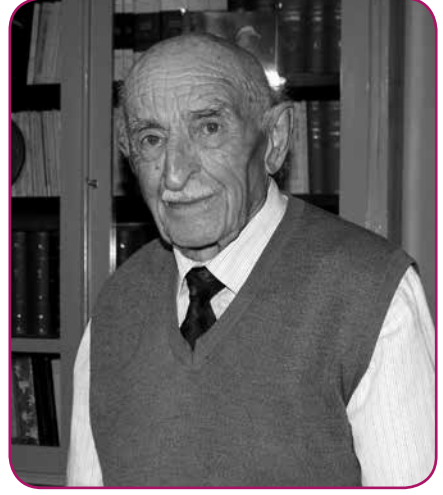
Yusuf Paşa Mahallesi'nde hâlen mevcut İsmet Paşa İlkokuluna kaydedildi. Teyzesi Hayriye Hanım ve ablasından *Kur'an-ı Kerim* okumayı öğrendi. Dördüncü sınıfa kadar, öğretmen Refika Hanım'ın özel ilgisini gördü ve yaptığı resimler öğretmeninin dikkatini çekti. Küçük yaşta babası İbrahim Bey'in vefatı üzerine aile geçimine katkıda bulunmak üzere, güzel yazı yazma ve resim çizme yeteneğini kullanarak tenke ve cam üzerine tabela yazma işine başladı. Öte yandan marangozluk ve cilt işleri yapmayı öğrendi.

Ortaokulda bir müsamere için, Atatürk'ün Samsun'dan bir güneş gibi doğuşunu temsilen, Atatürk'ün portresini çini mürekkeple cam üzerine yapması ve model uçak tasarımı sonrasında resim öğretmeni Ethem Aydın Bey'in desteğiyle bu yeteneklerini ilerletmiş, orta üçüncü sınıftayken ABD'de tertiplenen, uluslararası resim yarışmasına, bir model çalışması seçilip gönderilmişti. Ortaokulu pekiyi dereceyle bitirdikten sonra Kars Lisesine başladı. Yalnız birinci dönemin sonuna kadar zor devam edebilmiş, geçim sıkıntısı ve farklı sorunlar yüzünden liseden ayrılmak zorunda kaldı. 1949 sonbaharında liseye kaydolmak için yaptığı başvuru, o zamanki yönetme-

liçe göre yaşının büyük olması dolayısıyla reddedildi. Kars Lisesi Tarih öğretmeni M. Fahrettin Kırzioğlu, mevcut kayıtları karıştırırken, tevafuken müracaatını görmesi üzerine kaydını yenileyerek lise eğitimine devam etmesini sağladı. Kırzioğlu, “Evladım, sakın yüzümüzü kara çıkarma!” diyerek onun hayatında daima mihenk taşı olmuş, hocasının sözlerini de hiçbir zaman unutmamıştı.

Lise tahsilini başarıyla tamamlayarak Kars Lisesinden 1953 Haziran döneminde pekiyi derece ile mezun oldu. Mimarlık okumak istiyordu. İstanbul’a gitmesine rağmen maddi açıdan okumasının imkânsız olduğunu görerek Kars’a dönmeye karar verdi. Yalnız Kars’a dönmeden gelişen bir olay üzerine Karayolları Genel Müdürlüğü Yol Etüt ve Proje Fen Heyetinde çalışmaya başladı. Bu arada Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Ankara Barosundaki stajını tamamladıktan sonra yaklaşık 15 yıl ayrı kaldığı memleketine dönmeye karar verdi. 6 Ekim 1967 günü Kars’ta avukatlık hayatına başladı. 1972 yılında Kars Barosunu kurarak üç dönem de başkanlığını yaptı.

Ömrünü hasrettiği Kars’ta sosyal ve kültürel birçok programın yapılması için hocası Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu ile birlikte canla başla çalıştı. Selçukluların Anı ve Kars’ı fethinin 900. yıl dönümü törenleri ile ülkemizde ilk defa Kars’ta Dede Korkut (Korkut Ata) Şenlikleri’nin tertip edilmesine ciddi katkıları olmuştu. Kars Turizm ve Tanıtma Derneği Ankara Şubesinin yönetiminde yer aldı. Kars’la ilgili çıkan birçok yayının kapak ve iç sayfa resimlerini çizmiş, Kars’ın yakın tarihinde, olan biten her şeyi sayısız defterlerine not ederek geleceğe taşınmasını sağlamıştı.

Cenub-i Garbi Kafkas Hükûmeti’ni kurmuş ve Kars’ta Millî Mücadele’nin önderliğini yapan isimlerin hatıralarıyla büyüüp o döneme ilişkin bilgileri birinci ağızlardan kaydetmişti. Büyük vatanperver Karşı Hafız Kurban Yurtseven’in hatıratı ile Kars’ın Cumhuriyet’in ilk yıllarında fotoğraflarını çeken Foto Ar’ın sahibi, ressam ve fotoğraf sanatçısı Sacit Aktagel’in ona emanet ettiği fotoğrafları ömrünün sonuna kadar titizlikle muhafaza etti. Yine Hafız Kurban Yurtseven’in mezarının Eskişehir’den alınarak 9 yıl sonra Kars Belediye Başkanı Arif Taşçı’nın desteğiyle 12 Temmuz 1981’de Kars’a getirilmesini ve Evliya Camisi hazinesinde defnedilmesini sağlamıştı.

Türk Dili, Türk Kültürü, Türk Folklor Araştırmaları, Bizim Ahıska dergileri başta olmak üzere farklı süreli yayınlarda Kars folkloru ve tarihi üzerine yazılar kaleme almıştı. 1955 yılında Türk Dil Kurumu halk ağız derlemelelerinde görev üstlenmiş, Kars’tan derlediği 1500 kelimeyi *Derleme Sözlüğü*’ne kazandırmıştı. TDK’nin asli üyesi olan yüksek mühendis Mehmet Salihoğlu ve Erzurumlu Cevat Dursunoğlu’nun,

tüzük gereği referanslarıyla TDK asli üyeliğine kabul edilmişti. Kurumun 1963 tarihli 10. ve 1966 tarihli 11. Kurultaylarında da Genel Kurul tarafından Söz Derleme Komisyonuna seçilmişti.

2003 yılında *İşgalden Kurtuluşa Elviye-i Selâse* adıyla Kars'ın yakın tarihine ışık tutacak önemli bir kitabı yayına hazırladı. İlerlemiş yaşına rağmen evinin alt katında bulunan kendisine ait kütüphanesinde düzenli olarak çalışmalarına devam ediyordu. Yaklaşık bin sayfayı bulan *Kars Folkloru* çalışmasını baskıya hazırlamaktaydı. Ne yazık ki geçirdiği geçirdiği rahatsızlık dolayısıyla çalışmasını tamamlayamadı.

Mürsel Köse ile 17 Ocak 2015 tarihinde başlayan muhabbetimiz onun rahatsızlanıp hastaneye kaldırıldığı

güne kadar devam etmiş, son kez onu 25 Ocak 2020 tarihinde Kafkas Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde ziyaret edip elini öpmüştüm. Daha sonra melun koronavirüs salgınının başlamasıyla kendisini ziyaret edemediysem de oğlu Taner Köse'den sürekli durumu hakkında bilgi almaya devam etmiştim.

5 Nisan 2021'de cenaze merasimine katılarak ailesi ve dostlarıyla birlikte sonsuzluğa uğurladığımız; avukat, teknik ressam, cilt ustası, marangoz, aracı, koleksiyoner, araştırmacı, yazar gibi birçok özelliği hayatına sığdıran Mürsel Köse'ye Allah'tan rahmet, Karslılara ve ailesine başsağlığı diliyorum. Mekânı cennet, ruhu şad olsun!